

УДК 334.722+316.3]:174.7

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДОБРОЧЕСНОСТІ
В СУСПІЛЬСТВІ ТА БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ
(КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ СВІТОВИХ
ТЕНДЕНЦІЙ НА ОСНОВІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ)**

**FORMING A CULTURE OF INTEGRITY
IN SOCIETY AND BUSINESS ACTIVITIES
(CONCEPTUAL UNDERSTANDING OF NEW CIVIL TRENDS ON
THE BASE OF SOCIO-CULTURAL PARADIGM)**

докт. екон. наук В.В. Компанієць

Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» (м. Харків)

V.V. Kompaniets, D.Sc. (Econ.)

The Kharkiv University of Humanities' "People's Ukrainian Academy" (Kharkiv)

Однією з найсерйозніших глобальних загроз сучасності є корупція. Вона проявляється як на рівні державних установ та державних посадовців, так і на рівні підприємств різних сфер діяльності, форм власності, розмірів. Боротьба з цим складним явищем, як це вже зрозуміли провідні фахівці та практики, потребує не тільки відповідних правових та організаційних заходів, а й створення в суспільстві та бізнес-середовищі культури доброчесності.

Поняття «культура доброчесності» складається з двох слів, які мають досить багато визначень. Візьмемо за основу ті, які, на нашу думку, є найбільш змістовними.

Поняття доброчесності має філософське та теологічне коріння і пов'язано із станом свідомості та поведінкою людини. «Доброчесність — це чинити правильно навіть тоді, коли ніхто не бачить» - це визначення наведене як базове в антикорупційній енциклопедії Офісу доброчесності НАЗК [1].

Що до культури, то зміст цього складного явища в контексті заданої теми, на нашу думку, найбільш чітко визначає його соціологічне трактування.

Культура - це система духовних кодів, інформаційна програма, яка змушує людей сприймати те, що відбувається певним чином, діяти саме так, а не інакше, оцінювати події та дійсність упереджено [2].

Згідно із теорією локальних цивілізацій, відповідно, соціокультурною парадигмою, культура певного суспільства формується під впливом кількох визначальних факторів, серед яких утворюючим є домінуюча релігія чи вірування. Для нашого суспільства культуру створюючою

релігією було християнство. Тому в ньому сформувалось відповідне уявлення щодо правильності поведінки людини – її виміром було виконання заповідей та життя, дії людини відповідно до совісті.

Отже, маючи на увазі головнішу складову нашого культурного коду, визначемо, що «культура доброчесності — це мислити і діяти відповідно до совісті».

Культура доброчесності позитивно пов'язана із такими поняттями як моральна та соціальна відповідальність особистості, управління, бізнесу. Адже вона, з одного боку є їх фундаментом, а з іншого – проявом. Результатом її низького рівня або відсутності взагалі, є такі явища як шахрайство, економічна злочинність, корупція.

Культура доброчесності, як і культура взагалі, має певну часову динаміку та наслідування в сенсі передавання відповідних цінностей, норм, ідеалів, зразків поведінки й життя з минулого в сучасне та може змінюватись. Вона, з одного боку, базується на соціокультурних особливостях, а з іншого – пов'язана із сучасним станом моралі, освіти, права та управління, економіки та бізнесу в певній соціально-економічній системі (СЕС), а також на глобальному рівні.

Рівень культури доброчесності в певній СЕС можливо в якійсь мірі дослідити на основі відповідних соціологічних досліджень, які віддзеркалюють цінності, норми, ідеали суспільства, також з використанням даних моральної статистики та на основі спеціальних досліджень шахрайства, корупції, економічних злочинів.

Нажаль, ці дослідження свідчать, як про деградацію моральності в сучасному суспільстві, в т.ч. в Україні, так, відповідно, і про зростання шахрайства та корупції.

Згідно з останніми даними, опублікованими Асоціацією сертифікованих експертів з питань шахрайства (ACFE), тільки через професійне шахрайство в усьому світі щорічно втрачається понад 4,7 трильйона доларів США [3,4]. Доповідь було складено на основі 2110 реальних випадків шахрайства за 2020-2021 рр., розслідуваних у 133 країнах. За оцінками звіту середня організація щороку втрачає 5% свого річного доходу через професійне шахрайство, середній збиток на випадок складає 1,78 мільйона доларів, а загальні збитки компаній по всьому світу становлять понад 3,6 мільярда доларів. Причому в звіті ACFE відзначається, що найпоширенішою шахрайською схемою є корупція.

Світові організації, науковці та практики ведуть дослідження та боротьбу із шахрайством та корупцією в державному та приватному секторах, сприяють підвищенню рівня етичності діяльності державних службовців і корпорацій. Узагальнюючи деякі змістовні дослідження західних науковців, міжнародних, всесвітньо відомих лідерів консалтингу, міжнародних організацій можна виділити такі тенденції в

цьому напрямі.

Сучасними напрямами та інструментами зниження корупції та підвищення рівня етичності поряд із законотворчістю є освітні ініціативи та використання досягнень поведінкових наук з метою формування культури неприйняття корупції та створенні в суспільстві культури доброчесності.

Освітні (в широкому плані) ініціативи щодо формування культури доброчесності в світі останні роки набули не тільки актуальності але й певних рішень у вигляді створення ресурсу, яким можуть скористуватись як фахівці в даній галузі, так і викладачі, що формують світогляд та професійні знання майбутнього покоління, всі зацікавлені особи.

Управління ООН з наркотиків та злочинності (УНП ООН) в 2021 році запустило ініціативу «Глобальний ресурс з питань антикорупційного просвітництва та підвищення антикорупційної активності молоді (ГРЕЙС) для подальшого просування ролі освіти та розширення прав і можливостей молоді у попередженні та протидії корупції. Ініціатива ГРЕЙС надає міжнародній спільноті знання та досвід роботи з педагогами, науковцями, молоддю та антикорупційними органами для формування культури неприйняття корупції.

УНП ООН було розроблено два великих освітніх проєкта, до яких можуть долучитись міжнародна спільнота, в т.ч., освітяни та науковці, це – «Університетська модульна серія з питань боротьби з корупцією» та «Університетська модульна серія із чесності та етики» [5,6]. Мабуть вперше в сучасній історії для розбудови антикорупційних заходів було розроблено заходи щодо підвищення доброчесності та етики в суспільстві.

В 2018 році Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в розділі оглядів державного управління опублікувала звіт «Behavioral Insights for Public Integrity: Harnessing the Human Factor to Counter Corruption» Цей звіт став першим комплексним оглядом різних напрямів поведінкових наук, щоб узагальнити практичні уроки для формування політики доброчесності. В звіті описано, як аналіз поведінки може допомогти зробити політику доброчесності та боротьби з корупцією ефективнішою та дієвішою. Цей посібник скеровує політиків у створенні систем доброчесності, у яких враховується моральна відповідальність. Він містить конкретні рекомендації щодо того, як включити аналіз поведінки в сучасну політику доброчесності [7].

На рівні корпоративного бізнесу з метою запобігання економічній злочинності створені такі інструменти та стратегії як: впровадження системи комплаєнсу; формування етичної культури організації або культури доброчесності фірми; формування морального лідерства. Інструментами підвищення етичного рівня організації є докладні кодекси поведінки та навчання менеджерів та співробітників рішенню моральних

дилем. Новими напрямками є розробка та впровадження в організаціях цифрової етики бізнесу та використання досягнень поведінкових наук, в т.ч. поведінкової етики бізнесу, інструменту «надж», поведінкових моделей зміни культури організації (наприклад, поведінкової моделі Центру Катценбаху) [8,9].

Але, незважаючи на досить цікавий західний досвід та нові ініціативи щодо подолання шахрайства і створення в суспільстві та бізнесі культури доброчесності, виникають питання щодо можливостей ступеню і ефективності використання цього досвіду та ініціатив в Україні.

Все це повинно бути осмислено з урахуванням нашого культурного коду, в т.ч. розуміння змісту моральних цінностей особистості, сенсів життя та праці, виходячи із знання реальної практики корупції, морального стану суспільства, державних службовців, бізнес-спільноти.

На нашу думку головними небезпеками нових західних підходів з царини поведінкових наук є тонка грань щодо етичності застосування деяких інструментів та методів: надж, цифрових інструментів (Інтернету поведінки), штучного інтелекту. Проблема полягає в тому, щоб людина в організації, державній установі, суспільстві зберегла само детермінацію та уникнула керованості.

Висновки. Отже, шахрайство, корупція в управлінні та бізнесі зростають. Розробляються нові заходи, інструменти, методи щодо їх подолання, у т.ч. шляхом створення культури доброчесності в суспільстві.

Використати світовий досвід напряму Україна не може адже має свій культурний код, практику, систему.

Нові інструменти та методи створення культури доброчесності мають бути критично осмислені адже в них існує тонка грань щодо збереження самодетермінації та запобігання керованості особистості, алгоритмізації поведінки.

В нашому минулому були присутні як високі ідеали моральності, зразки поведінки (ведення державних справ, підприємництва), які відповідали православної культурі, так і грубі порушення ідеалів, дії проти совісті (у т.ч. розвиток корупції)

Наша культура була сильною не інституційним устроєм, системою права, а вихованням совісті, творчості, відповідною освітою. Це була культура морального лідерства, коли одна особистість, що мала високі духовно-моральні, творчі якості та можливості могла змінити майже неможливе

Наразі, наш народ, країна опинились в дуже складних умовах, але саме в таких важких випробуваннях відбувається очищення від бруду, від зайвого, зростає особистість, формується доброчесність, мудрість, сила.

[1]. Антикоруційна енциклопедія. Доброчесність. Офіс доброчесності НАЗК. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/dobrochesnist>

[2]. Компанієць В.В., Павлович Ю.Л. Основи духовної культури: Конспект лекцій. – Харків:

- УкрДАЗТ, 2012. 100 с. URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/5793/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf>
- [3]. Organizations Worldwide Lose Trillions of Dollars to Occupational Fraud URL: <https://www.acfe.com/about-the-acfe/newsroom-for-media/press-releases/press-release-detail?s=2022-RTTN-launch>
- [4]. Occupational Fraud 2022: A Report to the Nations URL: <https://acfepublic.s3.us-west-2.amazonaws.com/2022+Report+to+the+Nations.pdf>
- [5]. Глобальний ресурс для антикорупційної освіти та розширення можливостей молоді. Університетська модульна серія з питань боротьби з корупцією. URL: <https://grace.unodc.org/grace/en/academia/module-series-on-anti-corruption.html>
- [6]. Глобальний ресурс для антикорупційної освіти та розширення можливостей молоді. Університетська модульна серія із чесності та етики. URL: <https://grace.unodc.org/grace/en/academia/module-series-on-integrity-and-ethics.html>
- [7]. OECD (2018), Behavioral Insights for Public Integrity: Harnessing the Human Factor to Counter Corruption, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264297067-en>
- [8]. Компанієць В. В., Макаєєв О. В. Поведінкова етика бізнесу у запобіганні економічній злочинності та забезпеченні конкурентоспроможності бізнес-організацій. ХАРКІВ-2023/ KHARKIV-2023. 2023. С. 91-96
- [9]. Компанієць В. В., Рубан Л. О. Зміни культури організації: тренди часу та поведінкова модель Дж. Катценбаха (критичне осмислення). *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. №. 81-82. С. 363-379.

УДК 658.153

ESG-ПІДХІД В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

ESG-APPROACH IN THE SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT OF PERSONNEL POTENTIAL OF RAILWAY TRANSPORT ENTERPRISES

П. Ю. Косінцева

Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)

P. Yu. Kosintseva

Ukrainian State University of Railway Transport (Kharkiv)

В сучасному світі АТ «Укрзалізниця» функціонує на міжнародному ринку транспортно-логістичних послуг, а тому вимушене відповідати екологічним, управлінським та соціальним (ESG) міжнародним стандартам, адже це є важливим фактором для «відповідального бізнесу» та забезпечення його конкурентоспроможності та ефективності:

- низькі показники ESG можуть негативно вплинути на продуктивність,